© Masarykova univerzita

Soják, P., & Kristková, L. (2011). Mapování profesního uplatnění sociálních pedagogů na trhu práce od roku 2005–2011. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 200–208). Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/sojakkristkova.pdf

doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-68

Mapování profesního uplatnění sociálních pedagogů na trhu práce od roku 2005–2011

Professional application of the graduates of Social education and a leisure time at the Faculty od Education, Masaryk University Brno in the labour market (2005–2011)

Petr Soják, Lenka Kristková

Anotace: Text se zaměřuje na profesní uplatnění absolventů studijního oboru Sociální pedagogika a volný čas na PdF MU v Brně na trhu práce. Empirická část práce pojednává o dotazníkovém šetření monitorujícím profesní uplatnění zmíněných absolventům na trhu práce. Dále se výzkumné šetření zabývá hodnocením přínosu výše zmíněného studia pro profesní praxi jeho absolventů. K tomuto výzkumnému záměru bylo užito metody výzkumu Q-metodologie.

Klíčová slova: Profesní uplatnění sociálních pedagogů na trhu práce, sociální pedagogika, sociální pedagogika a volný čas, absolventi sociální pedagogiky a volného času, přínos studia Sociální pedagogika a volný čas, dotazníkové šetření, Q-metodologie

Abstract: The text is focused on professional application of the graduates of Social education and a leisure time at the Faculty of Education, Masaryk University Brno in the labour market. The empirical part deals with a questionnaire research observing a professional application of above mentioned graduates in the labour market. Furthermore, the research is concentrated on evaluation of benefits of above mentioned studies for professional experience of the graduates. In the research was used an Q-methodology approach.

Keywords: Professional application of social educators in the labour market, social education, Social education and a leisure time, the graduates of Social education and leisure time, benefits of studies of Social education and a leisure time, a questionnaire research, Q-methodology

1 Úvod

Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU nabízí a garantuje odborné studium oboru Sociální pedagogika, a to jak v kombinované, tak prezenční formě studia. Již deset let každoročně studium ukončí desítky sociálních pedagogů, kteří hledají uplatnění na trhu práce. Jejich odborná vybavenost je široká a umožňuje absolventům uplatnit se v mnoha oblastech sociální sféry, nejen ve vztahu k jedincům v tíživé sociální a životní situací nebo k sociálně a kulturně znevýhodněným skupinám obyvatelstva.

Sociální pedagogika je v českých podmínkách poměrně mladý obor a do katalogu pedagogických profesí se doposud nepodařilo profesi sociálního pedagoga prosadit. Proto se věnují pracovníci katedry sociální pedagogiky ve své výzkumné práci mj. také podmínkám uplatnitelnosti sociálních pedagogů na trhu práce. Sociální pedagogika vymezuje cíle a rozpracovává obsah, formy a metody profesní přípravy pracovníků pro sociální oblast, kteří realizují sociálně pedagogické činnosti.

Tento článek mapuje poznatky získané z dotazníkového šetření monitorující profesní uplatnění absolventů sociální pedagogiky na trhu práce. Druhou částí textu jsou výstupy získané na základě Q-metodologie, zabývající se hodnocením přínosu výše zmíněného studia pro profesní praxi jeho absolventů.

Záměrem empirického výzkumného šetření bylo zmapovat hned dvě oblasti – první je profesní uplatnění absolventů studijního oboru Sociální pedagogika a volný čas - PdF MU v Brně (SOVC) na trhu práce, druhou oblastí je přínos studia SOVC pro profesní praxi jeho absolventů. Výzkumné šetření tedy objasňuje, kde v praxi a za jakých podmínek se absolventi SOVC uplatňují, jak jsou připraveni pro jejich profesní praxi, jaká je náplň jejich práce, se kterou cílovou skupinou pracují.

Výzkumný soubor tvořili absolventi studijního oboru Sociální pedagogika a volný čas na PdF MU, studijních programů B-PD SOVC - tříletý bakalářský program (prezenční forma) a PD SOVC – navazující dvouletý magisterský program (prezenční forma). Vzorek mapoval roky 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, posléze i 2011.

Pro první část výzkumu byla použita metoda dotazníkového šetření a následné statistické zpracování dat z něj získaných.

Dotazník, jako nástroj sběru dat pro tuto část výzkumu se skládal z 22 hlavních položek a 5 podotázek. Obsah a znění položek vznikaly na základě výzkumných otázek, kterých bylo v této první části výzkumu 7. V dotazníku jsou použity především otázky polouzavřené, dále také uzavřené a několik málo položek otevřených. Ty však považujeme za stěžejní a odpovědi na ně za informačně nejvíce hodnotné. Z polytomických položek byly použity především výběrové a jedna položka výčtová. Většina položek dotazníku zjišťují fakta, jsou však také použity otázky zaměřující se na mínění a postoje.

Metoda dotazníkového šetření byla zvolena z důvodů nutnosti oslovit velký počet respondentů jeho výhod poměrně snadné administrace a kvantifikovatelnosti získaných údajů.

Pro naplnění druhého výzkumného cíle byla zvolena metoda Q-metodologie. Východiskem pro tvorbu. tzv. Q-typů byly polostrukturované rozhovory s absolventy SOVC a jejich kvalitativní analýza. Následné statistické zpracování dat získaných z Q-třídění mělo za cíl zjistit, jak respondenti posuzují své vědomosti a dovednosti získané v rámci studia SOVC v souvislosti s jejich profesním uplatněním na trhu práce.

Polostrukturované rozhovory byly uskutečněny se třemi absolventy bakalářského i navazujícího magisterského stupně studijního oboru SOVC v zastoupení všech třech studijních specializací tohoto oboru. Po transkripci audio nahrávek byla provedena kvalitativní analýza otevřeného kódování získaných dat. Kritériem tvorby a následně užšího výběru Q-typů bylo nejčastěji se vyskytující témata. Zároveň jsme však považovali za důležité zachovat různorodost názorů o jednotlivých jevech.

Původním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaký mělo studium SOVC přínos pro jejich absolventy po stránce profesní, v rozhovorech se velmi výrazně objevovali výpovědi týkající se také přínosu v rovině osobnostní a hodnotové. Zhodnotili jsme tedy jako výzkumně přínosné tento výzkumný cíl rozšířit o již zmíněné roviny a to následovně: Zjistit, jaký mělo studium SOVC přínos pro jejich absolventy pro stránce profesní, osobnostní i hodnotové.

Jako interpretační nástroj pro kategorizaci Q-typů jsme zvolili druhy výukových cílů – kognitivní, afektivní, psychomotorické.

Při kvalitativní analýze rozhovorů vzniklo cca 100 Q-typů, z nichž bylo vybráno do užšího výběru 42 (pod každý výukový cíl spadalo 14 Q-typů), které byly použity pro samotné výzkumné šetření.

Dotazníkové šetření i Q-třídění bylo zpracováno do jednoho interaktivního dotazovacího nástroje (dále pouze IDN), obě části IDN čili metody sběru dat byly vzájemně provázané. Druhá část IDN – Q-třídění měla několik fází:

1. Postupné zobrazování výroků a hodnocení respondenty dle míry souhlasu na škále 0 – 100 %. Toto hodnocení bylo nastaveno na 5 % toleranci.
2. V této fázi se respondentovi zobrazovaly výroky, jejichž klasifikace respondentem se nelišila více než 5 %. U nich měl ohodnotit, se kterým z přednožených opravdu souhlasí nejvíce.
3. Řazení Q-typů do určené distribuce dle statistické výhodnosti, tzn. Gaussovy křivky. Respondenti řadily výroky do sedmi sloupců o hodnotách -3 do +3, jež znázorňovali míru souhlasu s předloženým výrokem.

Po dokončení a naprogramování IDN byla provedena pilotáž na vzorku šesti respondentů. Na základě ní byly provedeny dodatečné úpravy, především ve formulaci Q-typů.

Pro samotné výzkumné šetření bylo osloveno 190 respondentů, tedy absolventů SOVC. Jednalo se o absolventy bakalářských nebo navazujících magisterských studijních stupňů, popřípadě obou. Výzkumný vzorek byl zúžen na absolventy z roku 2005–2011.

Kontakty na respondenty byly získávány několika způsoby:

1. Od informačního technika PdF MU byl získán seznam absolventů SOVC v požadovaném šestiletém období s jejich univerzitními čísly. Na základě těchto čísel lze vytvořit univerzitní e-mailové adresy.
2. Dále byla založena skupina *Absolvent sociální pedagogiky* prostřednictvím webového systému Facebook. V době zahájení sběru dat čítala tato skupina 82 absolventů.
3. Také bylo využito osobních kontaktů výzkumníka a dále jejich kontaktů – metoda tzv. sněhová koule.

Pro orientaci ve výzkumných postupech přikládáme schematické zobrazení výzkumného designu viz Obrázek 1. Pro jeho bližší pochopení je možné nahlédnout přímo do DP, ze které tento článek vychází (viz Kristková, 2011).

2 Analýza dat a výstupy výzkumného šetření

2.1 Dotazníkové šetření

Po kontrole správnosti a dostatečnosti vyplnění dotazníku byla data z IDN převedena do programu MS Excel, který nám posloužil jako nástroj pro provedení deskriptivní statistiky. Nejčastěji se jednalo o analýzu četností. Z dotazníkového šetření jsme získali velké množství dílčích výstupů. Zde se pokusíme zmínit jen ty nejpodstatnější a seznámit čtenáře spíše s jakýmsi celkovým pohledem na stav zkoumané problematiky. Za podstatný výstup považujeme souvislost uplatnění absolventů s oborem SOVC viz graf na obrázku 2.

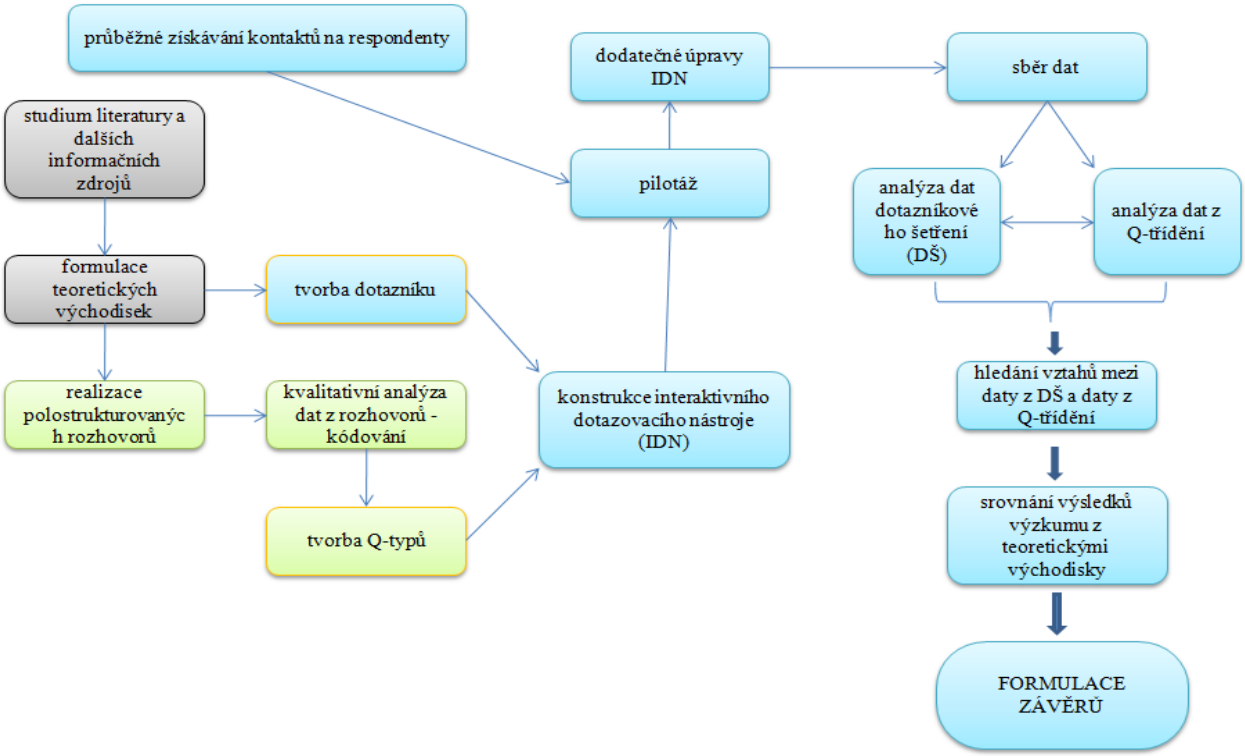

Obrázek 1. Schéma výzkumného designu

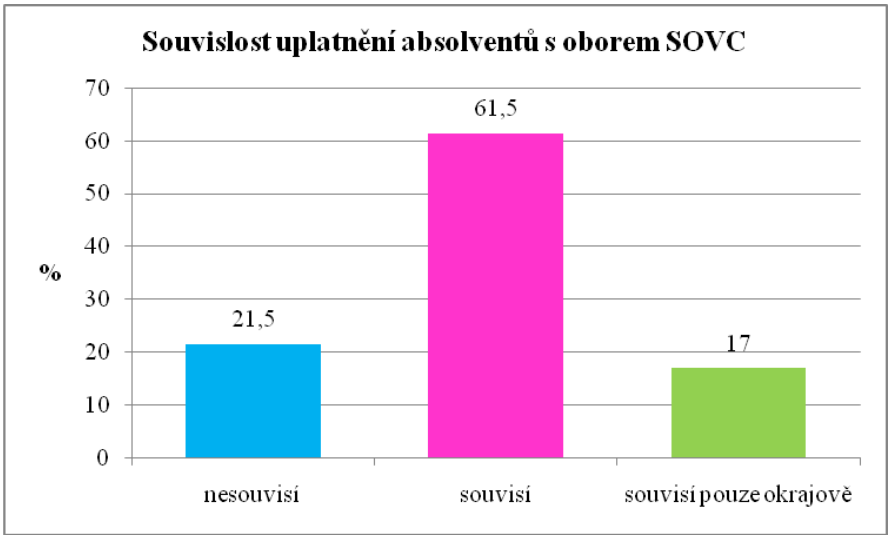

Obrázek 2. Graf - Souvislost uplatnění absolventů s oborem SOVC

Absolventi, kteří našli uplatnění související s oborem SOVC tvoří 61,5 %, což je vysoký podíl v souvislosti s tím, že absolventů, kteří našli uplatnění okrajově související s oborem SOVC je 17 %. Z toho tedy vyplývá, že absolventů, kteří pracují zcela mimo oblast svého vystudovaného oboru je pouze 21,5 %. Za hlavní výstupy dotazníkového šetření považujeme ty, které v rámci jejich uplatnění souvisí s náplní práce respondentů, typem organizací, cílovou skupinou atd. Vyplývá z nich, že absolventi oboru SOVC nacházejí své profesní uplatnění především v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (16 %), neziskových organizacích a občanských sdruženích (14 %), Střediscích volného času (12 %), poradnách (12 %) atd. viz graf na obrázku 3.

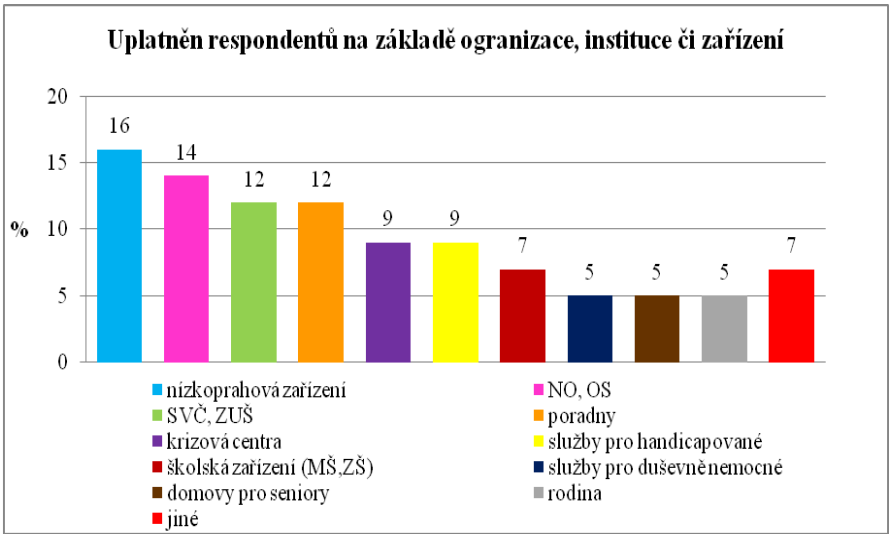

Obrázek 3. Graf – Uplatnění respondentů na základě organizace, instituce či zařízení.

Dle druhu činnosti či potřeby klienta se absolventi ve svém uplatnění nejčastěji zabývají poradenskou činností (25 %), náplní volného času (24 %) a formálním vzděláváním (24 %) více viz graf na obrázku 4.

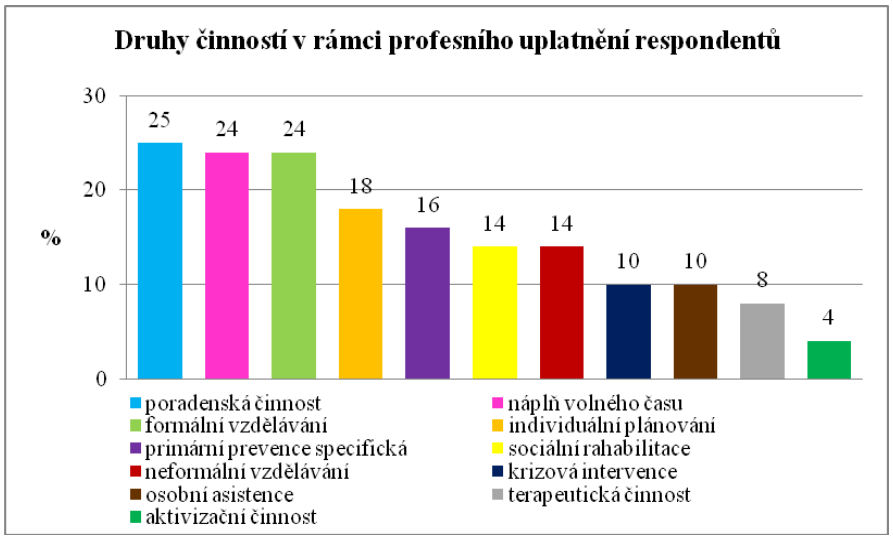

Obrázek 4. Graf – Druhy činnosti v rámci profesního uplatnění respondentů.

Největší podíl absolventů působí v rámci primární prevence – nejvíce zastoupena cílová skupina „zdravá populace“ v rámci uplatnění absolventů viz graf na obrázku 5.

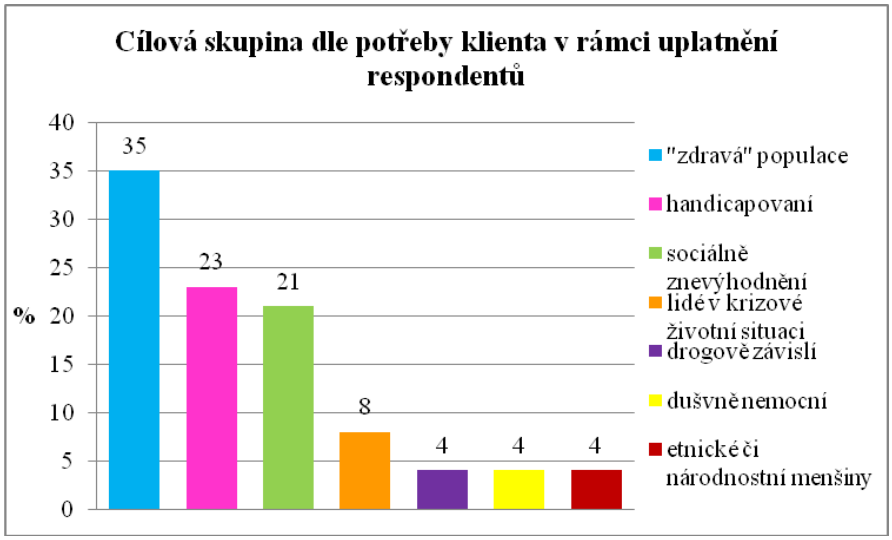

Obrázek 5. Graf – Cílová skupina dle potřeby klienta v rámci uplatnění respondentů.

Realizované dotazníkové šeření poukázalo na vysokou stálost profesních uplatnění respondentů, jež vyplývá z několika položek dotazníku:

- Dle doby působení ve svém současném uplatnění nejčastěji respondenti setrvávají ve svém současném zaměstnání 1–2 roky (22 %) a 2–3 roky (22 %). 3 roky je ve svém uplatnění 18 % respondentů, 3–6 měsíců 17 %, 6-12 měsíců 14 %, a v tříměsíční zkušební době 6 % respondentů.
- Většina respondentů pracuje ve svém současném uplatnění na plný úvazek (63 %), v rámci úvazku 0,5–1,0 pracuje 20 % respondentů, menší než poloviční má 8 % respondentů.
- Pracovní smlouvu na dobu neurčitou má 51 % respondentů, smlouvu na dobu delší než 2 roky (5 %) smlouvu na 1–2 roky (16 %), smlouvu do jednoho roku (28 %).

Zajímavý výsledek přineslo dotazníkové šetření v souvislosti s hledáním současného uplatnění respondentů, kdy 33 % respondentů svoje uplatnění aktivně nehledalo, ale bylo jim nabídnuto. Z toho je patrné, že o absolventy oboru SOVC je v praxi značný zájem.

Potěšující zprávy pro sociální pedagogiku vyplývají z následujících výstupů. Značný podíl absolventů je ve svém současném uplatnění spokojených (určitě spokojen 38 %, spíše spokojen 51 %, spíše nespokojen 11 %). Vysoké procento absolventů se chce v budoucnu uplatnit v oblasti související s oborem SOVC (určitě ano 15 %, spíše ano 64 %, je mi jedno 15 %, spíše ne 14 %, určitě ne 2 %).

2.2 Q-třídění

Opět byla data převedena z IDN do programu MS Excel a upravena v požadovanou datovou matici pro možnost operací ve statistickém programu. Všechny statistické operace byly prováděny v softwaru statistického programu IBM SPSS Statistica 19. Pro zjištění preference Q-typů absolventy, které mělo za cíl zjistit, jak respondenti posuzují své vědomosti a

dovednosti získané v rámci studia SOVC v souvislosti s jejich profesním uplatněním na trhu práce, byly použity součty kladných a záporných hodnocení a tedy dvojí pořadí Q-typů – nejvíce preferované kladně hodnocené výroky (tedy s nejvyšším souhlasem respondentů) a nejvýše záporně hodnoceny Q-typy (tedy s nejmenším souhlasem respondentů).

3 Výsledky výzkumu

Respondenti staví přínos studia SOVC v osobnostní rovině před přímo v rovině profesní. Z hlediska afektivních výukových dílů si respondenti nejvíce váží vztahů se studenty a vyučujícími katedry sociální pedagogiky a jejich přístupu. Za nejpřínosnější pro profesní praxi pak respondenti považují osvojení si velkého množství různorodých aktivit, včetně technik osobnostní přípravy, které mohou využít ve své profesní praxi s klienty. Dále jsme dospěli ke zjištění, že se respondenti necítí být dostatečně vybaveni znalostmi o krizové intervenci ze studia SOVC.

Pro hledání statisticky významných rozdílů mezi hodnoceními skupin pracujících a studujících respondentů u konkrétních Q-typů byla použita metoda zpracování dat *Mann Whitney U test* pro dva nezávislé soubory. Signifikantní rozdíly byly zaznamenány pouze u dvou výroků. Oba tyto výroky spadají do afektivních výukových cílů, tzn., že se tyto dvě skupiny respondentů liší pouze v oblasti afektivních výukových cílů a to jen velmi částečně. U ostatních Q-typů se hodnocení těchto dvou skupin významně neliší. Z toho lze vyvodit, že uplatnění respondentů v praxi nemá vliv na hodnocení přínosu studia v porovnání se studujícími absolventy.

Dále byla provedena korelační analýza za účelem odhalení statisticky významných vztahů mezi hodnoceními jednotlivých respondentů. Pro tuto operaci byl použit *Spearmanův korelační koeficient*. Byly zaznamenány dvě silné korelace (0,745 a 0,723 na hladině významnosti $\alpha = 0{,}05$). Mezi těmito silně korelujícími respondenty nebyly nalezeny žádné relevantní společné znaky v datech z dotazníkového šetření. Nebyl tedy nalezen faktor, který by tyto korelace objasnil.

Ve faktorové analýze nám pro vysvětlení 100 % variability proměnných vyšlo 19 faktorů. Při omezení počtu faktorů na pět nám FA popisovala pouze 50 % variability. Dále jsme se FA v našem výzkumném šetření tedy nezabývali. Z těchto výsledků bylo zřejmé, že odpovědi jsou velmi heterogenní. To mohlo být způsobeno přílišnou různorodostí a zároveň malým rozsahem výzkumného vzorku.

4 Závěr

V rámci výzkumné studie se nám podařilo zmapovat oblast profesního uplatnění absolventů oboru Sociální pedagogika a volný čas. Udělali jsme si představu o přínosu studia SOVC pro jejich absolventy po stránce profesní, osobnostní i hodnotové. Dále se podařilo prozkoumat analytické možnosti Q-metodologie a srovnat je s odlišným druhem měření dat.

Potvrdilo se, že pro preferenci hodnocení daných témat je Q-metodologie opravdu účinný nástroj. Domníváme se, že předložená práce a její závěry skýtají podněty pro další pokračování formou výzkumných šetření. Přínos výstupů výzkumného šetření spatřujeme především v jejich aplikaci jako jisté zpětné vazby a zpětných informací oboru SOVC. Z výstupů z druhé části výzkumného šetření mohou být vypracována doporučení na doplnění a obohacení obsahu studia oboru SOVC.

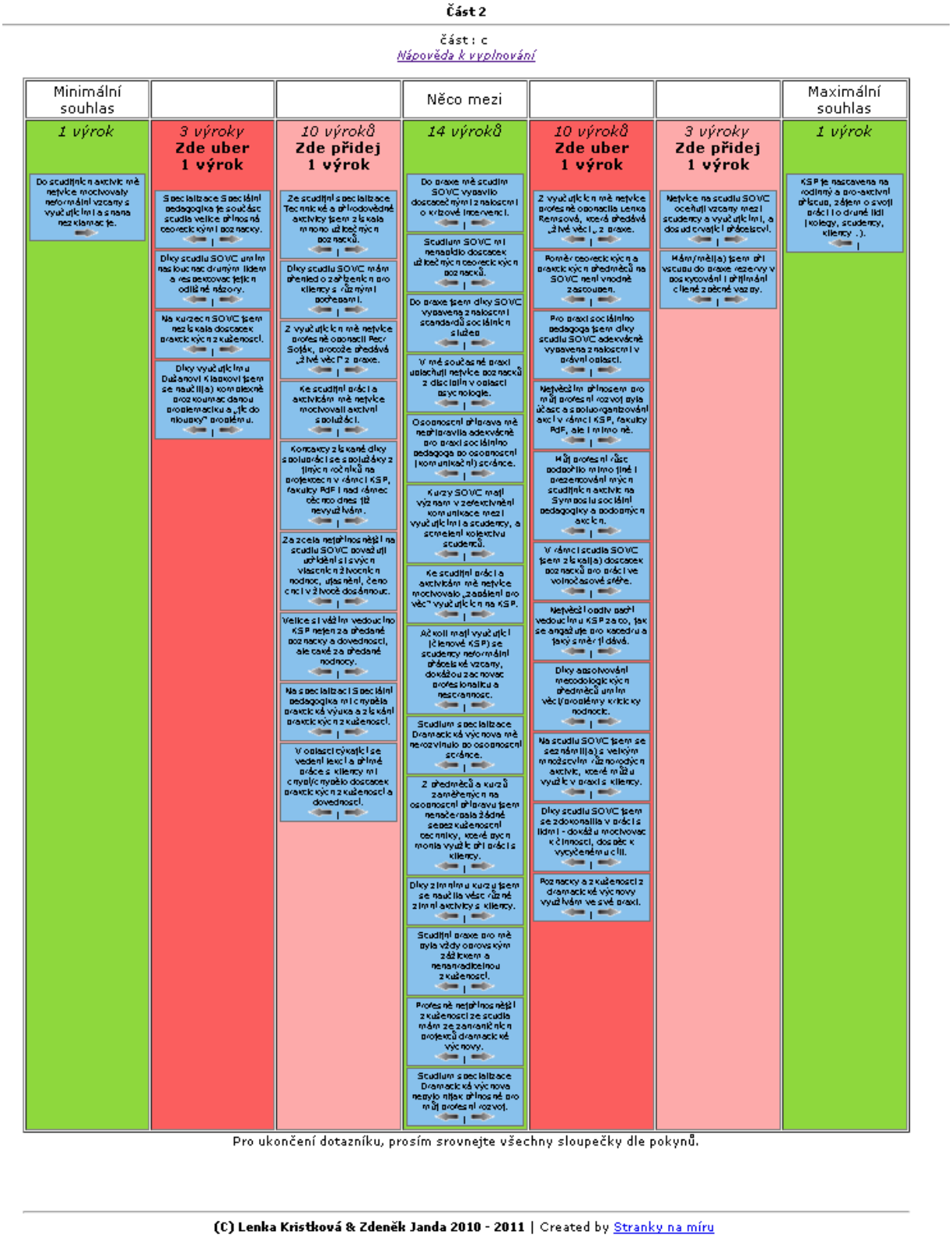

Část 2

část : c

Nápověda k vyplnování

Minimální souhlas			Něco mezi			Maximální souhlas
1 výrok	*3 výroky* **Zde uber 1 výrok**	*10 výroků* **Zde přidej 1 výrok**	*14 výroků*	*10 výroků* **Zde uber 1 výrok**	*3 výroky* **Zde přidej 1 výrok**	*1 výrok*
Do studijních aktivit mě nejvíce motivovaly neformální vztahy s vyučujícími a s nanezklamaci je.	Specializace Speciální pedagogika je součástí studia velice přínosná osobnostními poznatky.	Ze studijní specializace Technické a přírodovědné aktivity jsem získala mnoho užitečných poznatků.	Do praxe mě studium SOVC vybavilo dostatečnými znalostmi o krizové intervenci.	Z vyučujících mě nejvíce profesně oslovila Lenka Remsová, která předává „živé věci" z praxe.	Netýkce na studiu SOVC oceňuji vztahy mezi studenty a vyučujícími, a dosud trvající přátelství.	KSP je nastavena na rodinný a pro-aktivní přístup, zájem o svoji práci i o druhé lidi (kolegy, studenty, klienty ...).
	Díky studiu SOVC umím nasloucnat drumým lidem a respektovat jejich odlišné názory.	Díky studiu SOVC mám přehled o zařízeních pro klienty s různými problémy.	Studium SOVC mi nenabídlo dostatečně užitečných osobnostních poznatků.	Poměr osobnostních a praktických předmětů na SOVC není vhodně zastoupen.	Mám/měl(a) jsem při vstupu do praxe rezervy v poskytování i přijímání citlivé zpětné vazby.	
	Na kurzech SOVC jsem nezískala dostatek praktických zkušeností.	Z vyučujících mě nejvíce profesně oslovil Petr Soják, protože předává „živé věci" z praxe.	Do praxe jsem díky SOVC vybavena znalostmi standardů sociálních služeb.	Pro práci sociálního pedagoga jsem díky studiu SOVC adekvátně vybavena znalostmi v právní oblasti.		
	Díky vyučujícímu Dušanovi Klaskovi jsem se naučil(a) komplexně prozkoumat danou problematiku a „jít do hloubky" problému.	Ke studijní práci a aktivitám mě nejvíce motivovali aktivní spolužáci.	V mé současné praxi ulehčují nejvíce poznatky z disciplín v oblasti psychologie.	Největším přínosem pro můj profesní rozvoj byla účast a spoluorganizování akcí v rámci KSP, fakulty PdF, ale i mimo ně.		
		Konzultace získané díky spolupráci se spolužáky z jiných ročníků na projektech v rámci KSP, fakulty PdF i nad rámec těchto dnes již nevyužívám.	Osobnostní příprava mě nepřipravila adekvátně pro praxi sociálního pedagoga po osobnostní i komunikační stránce.	Můj profesní růst podpořilo mimo jiné i prezentování mých studijních aktivit na Symposiu sociální pedagogiky a podobných akcích.		
		Za zcela nejpřínosnější na studiu SOVC považuji utváření s svým vlastním živoucím hodnot, ujasnění, čemu chci v životě dosáhnout.	Kurzy SOVC mají význam v zefektivnění komunikace mezi vyučujícími a studenty, a sblížení kolektivu studentů.	V rámci studia SOVC jsem získal(a) dostatek poznatků pro práci ve volnočasové sféře.		
		Velice si vážím vedoucího KSP nejen za předané poznatky a dovednosti, ale také za předané hodnoty.	Ke studijní práci a aktivitám mě nejvíce motivovalo „zapálení pro věc" vyučujících na KSP.	Největší podíl osobní vedoucímu KSP za to, jak se angažuje pro katedru a jaký směr jí dává.		
		Na specializaci Speciální pedagogika mi chybělá praktická výuka a získání praktických zkušeností.	Ač koli mají vyučující (členové KSP) se studenty neformální přátelské vztahy, dokážou zachovat profesionalitu a nestrannost.	Díky absolvování metodologických předmětů umím věci problémy kriticky hodnotit.		
		V oblasti týkající se vedení lekcí a přímé práce s klienty mi chybělo dostatek praktických zkušeností a dovedností.	Studium specializace Dramatická výchova mě nevozvinulo po osobnostní stránce.	Na studiu SOVC jsem se seznámil(a) s velkým množstvím různorodých aktivit, které mi lze využít v praxi s klienty.		
			Z předmětů a kurzů zaměřených na osobnostní přípravu jsem nenačerpala žádné nebo zkušenostní techniky, které bych mohla využít při práci s klienty.	Díky studiu SOVC jsem se zdokonalila v práci s lidmi - dokážu motivovat k činnosti, dospěch k vytyčenému cíli.		
			Díky zimnímu kurzu jsem se naučila více různé zimní aktivity s klienty.	Poznatky a zkušenosti z dramatické výchovy využívám ve své praxi.		
			Studijní praxe pro mě byla vždy obrovským zážitkem a nenahraditelnou zkušeností.			
			Profesně nejpřínosnější zkušenosti ze studia mám ze zahraničních projektů dramatické výchovy.			
			Studium specializace Dramatická výchova nemylo nijak přínosné pro můj profesní rozvoj.			

Pro ukončení dotazníku, prosím srovnejte všechny sloupečky dle pokynů.

(C) Lenka Kristková & Zdeněk Janda 2010 - 2011 | Created by Stranky na míru

Obrázek 6. Závěrečná fáze Q-třídění Interaktivního dotazovacího nástroje.

Literatura

Kristková, L. (2011). *Profesní uplatnění sociálních pedagogů na trhu práce.* (Diplomová práce). Brno: PdF MU.

Kontakt

Mgr. Petr Soják, Ph.D.
Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky
Poříčí 7, 603 00 Brno
e-mail: sojak@ped.muni.cz

Mgr. Lenka Kristková
Za Potokem 49, 59501 Velká Bíteš
e-mail: LenkaKristkova@gmail.com

Bibliografické údaje

Soják, P., & Kristková, L. (2011). Mapování profesního uplatnění sociálních pedagogů na trhu práce od roku 2005–2011. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 200–208). Brno: Masarykova univerzita.

Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispevku/sojakkristkova.pdf

doi: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-68